

УДК 33.02:336.7

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.20.260-267>

Тарасенко А. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Національний університет «Чернігівська політехніка»,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів,
14035, Україна,
тел.: +380993763287,
e-mail: avtarasenko88@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4395-3605>

Анотація. У статті досліджено теоретичні основи застосування інструментарію макроекономічного планування та прогнозування в умовах трансформації фінансового ринку. Метою статті є розробка теоретичних засад застосування механізмів макроекономічного планування та прогнозування відповідно до процесів державного регулювання розвитку фінансового ринку. Досліджено європейський досвід макроекономічного планування та прогнозування розвитку фінансового ринку. Відзначено важливість заходів макроекономічного планування та прогнозування для реалізації основних функцій фінансового ринку. Запропоновано сформулювати систему інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування та прогнозування розвитку фінансового ринку, яка являє собою сукупність інформаційних ресурсів, засобів, методів, інструментів її обробки, необхідних для розробки та реалізації стратегічних та тактичних напрямків державного регулювання розвитку фінансового ринку. Визначено архітектуру зазначеної системи та її основні завдання. Зазначено, що оцінка ефективності системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування та прогнозування відбувається на основі моніторингу, що зумовлено багаторічною реалізацією напрямів державного впливу на функціонування фінансового ринку і розвиток фінансової системи. Досліджено взаємозв'язок процесів моніторингу розвитку фінансового ринку на основі використання інструментів макроекономічного планування та прогнозування. Встановлено, що архітектура системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування та прогнозування розвитку фінансового ринку дозволяє виділити наступні функціональні підсистеми: підсистему стратегічного планування, підсистему збору та оцінки інформації, підсистему мотивації суб'єктів фінансових відносин, підсистема моніторингу. Передбачено заходи оцінки ефективності запропонованих програмних заходів щодо розвитку фінансового ринку, досягнення прогнозованих показників та розроблення рішень щодо нівелювання можливих відхилень та мінімізації ризиків.

Ключові слова: макроекономічне планування, прогнозування, державне регулювання, фінансовий ринок, фінансова система, системний підхід.

Tarasenko A. V.

USE OF MACROECONOMIC FORECASTING AND PLANNING TOOLS IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL MARKET DEVELOPMENT: A SYSTEMATIC APPROACH

Chernihiv Polytechnic National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Shevchenko str., 95, Chernihiv,
14035, Ukraine,
tel.: +380993763287
e-mail: avtarasenko88@gmail.com,

Abstract. The article examines the theoretical foundations of the application of macroeconomic planning and forecasting tools in the context of financial market transformations. The purpose of the article is to develop theoretical provisions for the application of mechanisms of macroeconomic planning and forecasting according to the processes of state regulation of the financial market development. The European experience of macroeconomic planning and forecasting the development of the financial market has been studied. The importance of macroeconomic planning and forecasting measures for the implementation of the main functions of the financial market has been noted. It has been proposed to form a system of information and analytical support for macroeconomic planning and forecasting the development of the financial market, which is a set of information resources, means, methods, tools for its processing, necessary for the development and implementation of strategic and tactical directions of state regulation of the development of the financial market. The architecture of the specified system and its main tasks have been determined. It has been noted that the evaluation of the effectiveness of the system of information and analytical support for macroeconomic planning and forecasting takes place on the basis of monitoring, which is due to the long-term implementation of directions of state influence on the functioning of the financial market and the development of the financial system. The relationship between the processes of monitoring the development of the financial market based on the use of macroeconomic planning and forecasting tools has been studied. It has been proposed that the architecture of the system of information and analytical support for macroeconomic planning and forecasting of the development of the financial market makes it possible to distinguish the following functional subsystems: strategic planning subsystem, information collection and assessment subsystem, motivation subsystem of financial relations subjects, monitoring subsystem. It provides for measures to assess the effectiveness of the proposed program measures for the development of the financial market, the achievement of forecasted indicators and the development of solutions for the leveling of possible deviations and the minimization of risks.

Keywords: macroeconomic planning, forecasting, state regulation, financial market, financial system, systemic approach.

Вступ. Вітчизняний фінансовий ринок розвивається та функціонує згідно з наявними світовими тенденціями, відповідно, на нього поширюються і проблеми, що властиві світовим фінансовим ринкам: підвищення значущості фінансового сектору для розвитку національної економіки, зростання спекулятивної складової фінансового ринку, відрив фінансового сектору від реального. Проте доцільно виокремити і проблеми, що властиві саме вітчизняному фінансовому ринку, серед яких виділяються недостатній рівень розвиненості в порівнянні з іншими країнами, що знаходить відображення у значному відставанні за такими показниками, як відношення ринкової капіталізації до ВВП, відношення обсягу виданих кредитів до ВВП, кількість компаній, акції яких котируються на біржі. Проте, незважаючи на проблеми, доцільно відзначити наявний потенціал розвитку вітчизняного фінансового ринку, що пов'язане зі здатністю фінансування інновацій, інвестиційною активністю.

Усе це свідчить про необхідність удосконалення вітчизняного фінансового ринку, у тому числі на основі застосування важелів макроекономічного регулювання.

Розвиток фінансового ринку та фінансової системи країни досліджується багатьма вітчизняними вченими, серед яких слід виокремити напрацювання М. Дубини [1], А. Жаворонка [2], В. Ільчука, Т. Шпомер [3], В. Зимовця [4], І. Запатріної [5] та ін. Макроекономічне прогнозування та планування, проблема державного регулювання фінансових відносин на макrorівні, використання сучасних інструментів державної фінансової політики в різні часи були у фокусі уваги таких дослідників, як М. Авксентьєв [6], М. Воронкова [7], М. Галушак, О. Галушак, Т. Кужда [8], М. Пашута [9], О. Ястребова [10]. Однак сучасний стан фінансового ринку, підвищений рівень ринкових ризиків та загроз, функціонування фінансових установ у середовищі високого ступеня невизначеності вимагають використання нових управлінських підходів, що здатні

поєднати механізми ринкового регулювання на засадах функціонування об'єктивних законів розвитку фінансового ринку.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретичних положень застосування механізмів макроекономічного планування та прогнозування в процесах державного регулювання розвитком фінансового ринку. Дослідження проводилося з використанням таких методів дослідження, як метод наукових абстракцій, метод порівняння та економічного аналізу і синтезу.

Результати. Нині фінансовий ринок є одним із пріоритетних економічних інститутів, розвиток якого відбувається під впливом активних процесів цифровізації та впровадження інновацій. Останніми роками технологічні інновації фінансового ринку сформували нову концепцію управління розвитком у контексті трансформаційних процесів, а цифровізація бізнес-процесів є одним із пріоритетних напрямів, що закладені в програмні інструменти державного регулювання економіки та, зокрема, фінансової сфери. Таким чином, в умовах інтенсифікації впливу цифрової економіки та відповідних трансформацій фінансового ринку доцільно зазначити на використанні таких механізмів перерозподілу фінансових ресурсів, які базуються на використанні програмних інструментів та інформаційних технологій.

У межах цього дослідження будемо дотримуватись такої структури фінансового ринку: валютний ринок, кредитний ринок, ринок дорогоцінних металів, ринок акцій, ринок корпоративних облігацій, ринок державних цінних паперів [11]. Переважно досягнення балансу в межах ринкових фінансових відносин забезпечується шляхом внутрішнього саморегулювання, властивого фінансовому ринку, і, певною мірою, за рахунок прямого чи непрямого втручання державного регулювання.

Як свідчить досліджений європейський досвід макроекономічного планування та прогнозування розвитку фінансового ринку (табл. 1), основними напрямками органів державного регулювання в цьому напрямку є заходи щодо підвищення прозорості фінансового ринку, зменшення системного ризику, підвищення рівня захисту інвестиційних операцій, міжнародне співробітництво у сфері запобігання фінансовим кризам. Проведене дослідження також дає змогу зробити висновок, що під час активних ринкових трансформацій в європейських країнах не відбувається кардинальної зміни функцій регуляторів, а має місце адаптація наявних норм регулювання та нагляду.

Реалізація зазначених планових дій та заходів державного впливу на розвиток фінансового ринку забезпечує виконання основних ринкових функцій: алокаційної та спекулятивної. Виконання спекулятивної функції забезпечує в короткостроковій та довгостроковій перспективі ліквідність фінансового ринку, що є пріоритетом його функціонування, а також формування та регулювання ціни на фінансові ресурси. Алокаційна функціональна складова фінансового ринку передбачає здатність фінансового ринку розподіляти фінансові ресурси залежно від цілей суб'єктів ринку та запланованих заходів у контексті фінансової політики держави. Під час досягнення спекулятивної складової значних масштабів спостерігається деформація економічної ролі фінансового ринку, на що передусім мають бути направлені заходи планування та прогнозування в межах регуляторної функції держави [11].

Застосування інструментів макроекономічного планування та прогнозування в державному регулюванні розвитку фінансового ринку (досвід країн ЄС)

Table 1

Application of macroeconomic planning and forecasting tools in state regulation of financial market development (experience of EU countries)

№	Країна	Зміст планування і прогнозування в контексті розвитку фінансового ринку
1	Велика Британія	Виявлення, моніторинг, розробка заходів щодо усунення системних ризиків з погляду захисту та підвищення стійкості суб'єктів фінансового ринку. Розробка заходів підтримки фінансових установ, що мають справу із комплексними ризиками Розробка заходів з удосконалення інституційної структури фінансового регулювання
2	Нідерланди	Основна мета – забезпечення стабільності цін та макроекономічного розвитку, стійкої фінансової та платіжної систем, стійкості фінансових інститутів, захист інтересів споживачів фінансових послуг, підвищення рівня прозорості ринку, підтримка конкуренції
3	Німеччина	Планування та реалізація заходів регуляторної політики: прийняття та впровадження загальних норм та принципів банківського нагляду, контроль та перевірка діяльності кредитних організацій, нагляд за ринком цінних паперів та фінансових послуг
4	Польща	Забезпечення правильного функціонування, стабільності, безпеки та прозорості фінансового ринку, захисту прав суб'єктів ринку, заходи підтримки кредитних установ, інвестиційних компаній, пенсійних фондів.

Джерело: складено за [7; 11].

Крім цього, розробка ефективних заходів макроекономічного планування та прогнозування дозволяє забезпечити реалізацію наступних функцій фінансового ринку:

1) акумуляційної функції, яка полягає у здатності фінансового ринку акумулювати фінансові ресурси фізичних та юридичних осіб у різних сегментах шляхом застосування відповідних фінансових інструментів;

2) функції заощадження – спроможність ринку забезпечити умови для зберігання грошових коштів та засобів, надалі примножуючи грошові кошти економічних агентів;

3) інформаційної функції – можливість фінансового ринку формувати бази даних про наявні фінансові інструменти, ціни на фінансові ресурси та ризики, що в подальшому використовуються для алокації фінансових ресурсів.

Системний підхід використовується науковцями як міждисциплінарна методологія, в основі якої лежить розгляд об'єктів як систем, тобто комплексу взаємопов'язаних елементів, в органічному взаємозв'язку із факторами свого оточення. З іншого боку, системний підхід виступає напрямом дослідження, що розглядає систему як інтегроване ціле на основі визначення мети функціонування та виокремлення об'єкта з навколишнього середовища. Утворюючи єдність із зовнішнім середовищем, система має ієрархічність, тобто є елементом системи вищого порядку, а її елементом виступають системами нижчого порядку. Система є універсальним поняттям та використовується як для позначення досліджуваного об'єкта, так і як метод аналізу.

У контексті використання системного підходу до дослідження процесів макроекономічного планування та прогнозування пропонується формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування і прогнозування розвитку фінансового ринку, що являє собою сукупність інформаційних ресурсів, засобів,

методів, інструментів її обробки, необхідних для розробки та реалізації стратегічних і тактичних напрямів державного регулювання розвитку фінансового ринку.

Вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища визначає сутність функціонування зазначеної системи інформаційно-аналітичного забезпечення як інтеграційну взаємодію її складових з урахуванням процесів моніторингу (рис. 1).

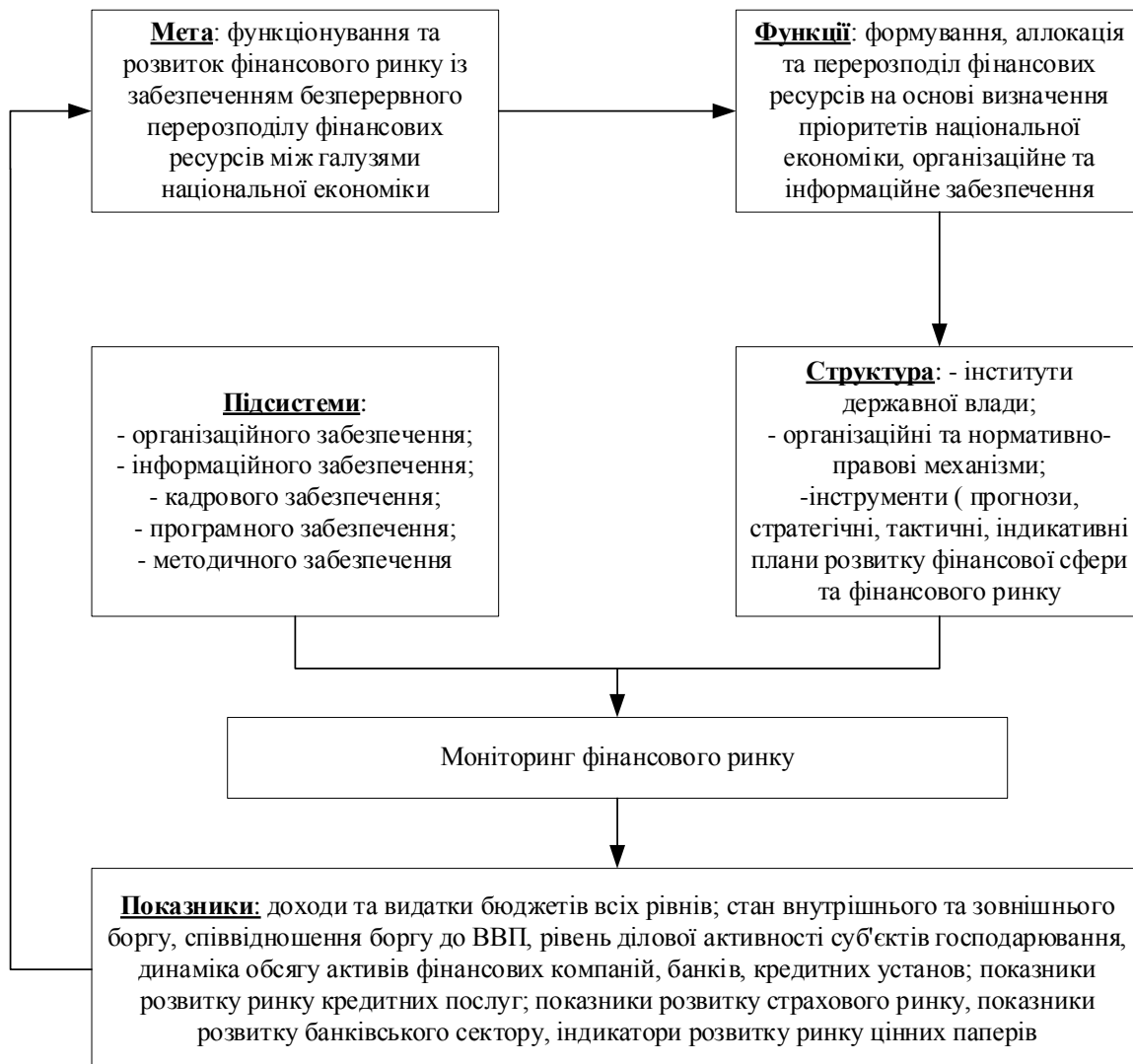

Рис. 1. Архітектура системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування і прогнозування розвитку фінансового ринку

Fig. 1. Architecture of the system of information and analytical support for macroeconomic planning and forecasting the development of the financial market

Джерело: авторська розробка.

Доцільно виокремити такі завдання системи інформаційно-аналітичного забезпечення:

- своєчасне отримання необхідної інформації про стан фінансової системи та функціонування фінансового ринку в умовах ендогенних та екзогенних впливів;
- перевірка вхідної інформації на предмет достовірності та актуальності;
- забезпечення оперативності обробки інформації, необхідної для розробки планових та прогнозних документів;
- організація та регулювання потоків вхідної та вихідної інформації.

Оцінювання результативності системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування і прогнозування відбувається на засадах моніторингу, що

обумовлено довгостроковістю реалізації напрямків державного впливу на функціонування фінансового ринку та розвиток фінансової системи. Своєчасний моніторинг реалізації планів та прогнозів забезпечить адекватну розробку заходів управлінського впливу з метою забезпечення ринкової рівноваги та адаптації суб'єктів фінансового ринку до факторів екзогенного та ендогенного впливу (рис. 2).

Архітектура системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування і прогнозування розвитку фінансового ринку дає змогу виокремити такі функціональні підсистеми, деталізація яких виглядає так:

1. Підсистема стратегічного планування: зазначена підсистема відповідатиме за розробку стратегічних планів та прогнозів із визначенням пріоритетних напрямків державного регулювання фінансового ринку та узгодження фінансових відносин між суб'єктами, розширення спектра послуг та задоволення потреб споживачів на фінансові послуги та продукти.

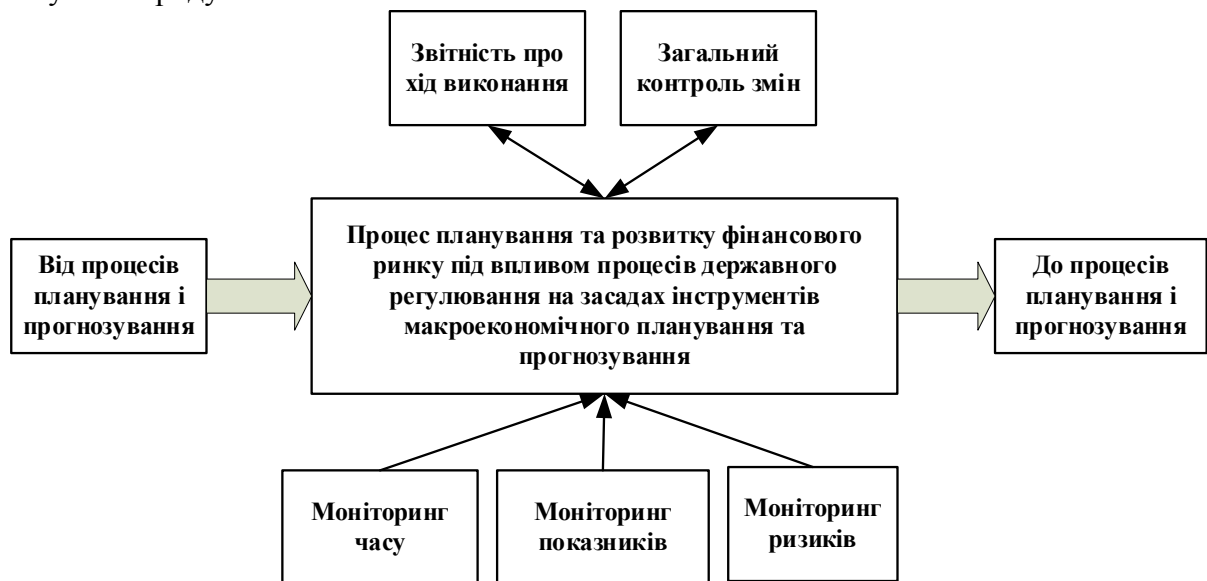

Рис. 2. Співвідношення процесів моніторингу розвитку фінансового ринку на основі використання інструментів макроекономічного планування та прогнозування

Fig. 2. Correlation of financial market development monitoring processes based on the use of macroeconomic planning and forecasting tools

Джерело: авторська розробка.

2. Підсистема збору та оцінювання інформації.

Використання різноманітних джерел про стан основних складових фінансового ринку, поведінки основних суб'єктів та споживачів, фінансово-кредитні відносини з іншими країнами мають пріоритетне значення для подальшого застосування програмних та прогнозних інструментів з метою наближення рівня розвитку вітчизняного фінансового ринку до ринків інших країн та існуючих світових тенденцій розвитку макрофінансових відносин. Подальше використання сформованих блоків інформації також формують базу для проведення синтез-моніторингу.

3. Підсистема мотивації суб'єктів фінансових відносин.

Функцією зазначеної підсистеми є розробка заходів мотиваційного характеру, метою яких є узгодження інтересів суб'єктів фінансового ринку з метою отримання синергетичного ефекту взаємодії.

4. Підсистема моніторингу.

Передбачає заходи з оцінювання ефективності запропонованих програмних заходів розвитку фінансового ринку, досягнення прогнозованих показників та розробку рішень щодо нівелювання можливих відхилень та мінімізації ризиків.

Отже, функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення макроекономічного планування та прогнозування розвитку фінансового ринку відбуватиметься на засадах синтезу інструментів, інформаційних технологій, підходів та методів прийняття управлінських рішень у сфері державного регулювання фінансовою сферою національної економіки.

Висновки. Системно-функціональний аспект макроекономічного планування та прогнозування розвитку фінансового ринку знаходить відображення у формуванні відповідної системи інформаційно-аналітичного забезпечення, що відповідає за організацію збору, обробки та аналізу інформації про стан фінансових процесів на макrorівні та напрямки розвитку фінансової системи. За допомогою системи інформаційно-аналітичного забезпечення здійснюється формування відповідних баз даних за напрямками розвитку фінансового ринку, розробка, реалізація та адаптація методів планування, аналізу і прогнозування відповідно до стадії ринкового циклу.

1. Дубина М. В. Роль кредитної системи у забезпеченні фінансової безпеки держави. Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 39–59.
2. Жаворонок А. В., Федішин М. П., Ковальчук Н. О. Трансформація банківських продуктів і послуг у сучасних умовах. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 2(18). С. 202-215.
3. Ільчук В., Шпомер Т. Проблеми розвитку інституційної складової інфраструктурного забезпечення функціонування кредитного ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 3(27). С. 176-189.
4. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / НАН України; Ін-т екон. та прогноз. Київ, 2010. 356 с.
5. Запатріна І. В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 59–73.
6. Авксентьев М. Ю. Сутність та загальна характеристика планування в економічній теорії. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 3. С. 214-218.
7. Воронкова В. Г. Планування та прогнозування в умовах ринку : [навч. посіб.]. Київ : Професіонал, 2006. 608 с.
8. Галушчак М. П., Галушчак О. Я., Кужда Т. І. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник для економічних спеціальностей. Тернопіль : ФОП Паляниця, 2021. 160 с.
9. Пашута М. Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 408 с.
10. Ястребова О. В. Відмінні ознаки систем фінансового прогнозування та планування. *Економіка та держава*. 2012. № 1. С. 85-86.
11. Kaddouri N., Benelbar M. The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Empirical Evidence. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2024. Vol. 8(1). Pp. 123-132.

References

1. Dubyna, M.V. "The role of the credit system in ensuring the financial security of the state." V.P. Ilchuk (Ed.), *Stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky –Strategy and mechanisms for ensuring financial and economic security*, 2017, pp. 39-59.
2. Zhavoronok, A.V., Fedyshyn, M.P., and N.O. Kovalchuk. "Transformation of banking products and services in modern conditions." *Problems and prospects of economics and management*, no. 2(18), 2019, pp. 202-215.
3. Ilchuk, V., and T. Shpomer. "Problems of the development of the institutional component of infrastructural support for the functioning of the credit market of Ukraine." *Problems and prospects of economics and management*, no. 3(27), 2021, pp. 176-189.
4. Zymovets, V.V. *State financial policy of economic development*. Kyiv, 2010.
5. Zapatrina, I.V. "Formation of the state financial policy: European integration dimension." *Bulletin of KNTEU*, vol. 2, 2012, pp. 59-73.
6. Avksientiev, M.Iu. "The essence and general characteristics of planning in economic theor." *Economy: realities of time*, no. 3, 2013, pp. 214-218.
7. Voronkova, V.H. *Planning and forecasting in market conditions*. Kyiv, Professional, 2006.
8. Galushchak, M.P., Galushchak, O.Ya., and T.I. Kuzhda. *Forecasting socio-economic processes*. Ternopil, FOP Palyanytsia, 2021.
9. Pashuta, M.T. *Forecasting and programming of economic and social development*. Kyiv, Tsentr navchalnoi literatury, 2005.
10. Iastrebova, O.V. "Distinguishing features of financial forecasting and planning systems." *Economy and the state*, no. 1, 2012, pp. 85-86.

11. Kaddouri, N., and M. Benelbar. "The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Empirical Evidence." *Financial Markets, Institutions and Risks*, no. 8(1), 2024, pp. 123-132.

УДК 336.71:[336.76:004](477)

doi: <https://doi.org/10.15330/apred.2.20.267-278>

Садчикова І. В.¹, Коломико Л. Л.², Волок А. Р.³

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ
ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Національний університет «Чернігівська політехніка»
Міністерство освіти і науки України,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів,
14035, Україна,

¹тел.: +380504654601,
e-mail: aspirant_chstu@stu.cn.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5144-1306>

²тел.: +380993763287,
e-mail: konf23_2018@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8077-0710>

³тел.: +380993763287,
e-mail: avolok76@gmail.com ,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4710-9793>

Анотація. У статті проведений короткий історичний екскурс, щодо виникнення терміну «стратегія», застосовано старий та новий підходи до визначення поняття стратегії, наведені етапи стратегічного формування банківських установ у світовому банківському середовищі. Виокремлені сучасні наукові підходи до визначення поняття стратегії. Подано авторське визначення стратегії банківських установ в Україні. Наведені основні складові банківської стратегії, а саме генеральна стратегія, оперативна стратегія та стратегія окремо визначених стратегічних завдань, визначена їх роль у формуванні банківських стратегічних пріоритетів розвитку. Досліджено зв'язок стратегії банківських установ між цілями банку та потребами економічних агентів. Виділено категорії банківських установ, що розпочали три етапи розвитку цифровізації, такі як Classic banking, Digital banking, Figital banking в фінансовому секторі України та графічно відображені етапи зростання цифрових технологій на фінансовому ринку України і країн ЄС. Показаний вплив цифрових технологій на фінансовий ринок України і визначені складові частини цифрового забезпечення фінансових операцій, зокрема основні з них це роботизація цифрових помічників, створення роботизованих програм-спікерів, кіберсистеми безпеки онлайн платежів, токенизація транзакцій, обробка великих масивів даних по клієнтам, впровадження хмарних сервісів, безпаперові технології електронного підпису, штучний інтелект, туманні обчислення фінансових потоків, цифрові мобільні технології наступного покоління з новими принципами шифрування даних. Згруповані цифрові технології, що використовуються при формуванні стратегії банківських установ в Україні. Також було визначено основні рівні інтегрованості банківських установ в Україні у міжнародну фінансову систему. Проведено аналіз інтеграції інноваційних цифрових фінансових продуктів на різних етапах стратегічного планування. Досліджено вплив глобалізаційних процесів на формування стратегії банківських установ в Україні та визначені основні процеси фінансово-економічної інтеграції між світовими і вітчизняними банками.